

JPP KURK LIETUVAI

Regioninės jaunimo politikos stiprinimas, atsižvelgiant į verslumo skatinimo, socialinės politikos, kultūros ir švietimo aspektus

Jaunimo politikos reguliacinės aplinkos analizė

Gabrielė Krupovič ir Julius Mitė
2016 m. Spalio mėn.

Jaunųjų profesionalų programa (JPP) „Kurk Lietuvai“ – pirmoji ir kol kas vienintelė profesinio tobulinimo ir gerosios užsienio praktikos pritaikymo programa Lietuvoje, kuri suteikia galimybę jauniems profesionalams savo žiniomis ir idėjomis prisidėti prie modernios Lietuvos ateities kūrimo.

JAUNIMO POLITIKOS PAGRINDŲ ĮSTATYMAS

Pagrindinis jaunimo politiką ir su ja susijusių struktūrų veiklą valstybėje reglamentuojantis dokumentas yra [Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas](#) (JPPĮ), galiojantis nuo 2003 metų gruodžio 18 dienos. Jame yra apibrėžta jaunimo politikos sąvoka, jos įgyvendinimo principai bei sritys ir nustatomas jaunimo politikos įgyvendinimo organizavimas ir valdymas.

Pagal JPPĮ, jaunu žmogumi Lietuvos Respublikoje yra laikomas asmuo nuo 14 iki 29 metų. 2016 m. pradžioje Lietuvoje buvo 581 241 jaunas žmogus, arba apie 20 procentų visos populiacijos. Jaunimo politika yra apibrėžiama kaip „kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria siekiama visuomenės ir atskirų jos grupių supratimo bei tolerancijos jauniems žmonėms.“

Jaunimo politikos formavimas ir koordinavimas yra paskirtas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (SADM), įgyvendinimas Jaunimo reikalų departamento (JRD). Vis dėlto tai yra horizontalioji viešosios politikos sritis, už kurią atsakingos yra beveik visos ministerijos (žr. lentelę žemiau), tad dėl šios srities horizontalumo dažnai sudėtinga koordinuoti daugelį su jaunimo politika susijusių klausimų, kurie yra kitų ministerijų kompetencijose. Jaunimo politikoje ypatingai svarbus yra tarpinstitucinis, tarpžinybinis bendradarbiavimas ir bendrasis Lietuvos viešojo valdymo organizavimas, siekiant kuo nuoseklesnių rezultatų, susijusių su Lietuvos jaunimo gerove.

Jaunimo politika įgyvendinama Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytais sąlygomis šiose srityse

	Pilietiškumo ugdymo ir karo prievolės atlikimo <ul style="list-style-type: none">• SADM, Švietimo ir mokslo ministerija• Krašto apsaugos ministerija
	Švietimo, mokymo, mokslo, studijų ir ugdymo <ul style="list-style-type: none">• SADM• Švietimo ir mokslo ministerija• Finansų ministerija
	Neformalaus ugdymo <ul style="list-style-type: none">• SADM• Švietimo ir mokslo ministerija
	Darbo ir užimtumo <ul style="list-style-type: none">• SADM• Žemės ūkio ministerija• Ūkio ministerija• Susisiekimo ministerija
	Apsirūpinimo būstu <ul style="list-style-type: none">• SADM• Finansų ministerija• Ūkio ministerija

	Laisvalaikio, poilsio, kūrybos ir kultūros <ul style="list-style-type: none">• SADM• Kultūros ministerija• Ūkio ministerija
	Sveikatingumo, kūno kultūros ir sporto <ul style="list-style-type: none">• SADM• Sveikatos apsaugos ministerija• Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
	Narkomanijos ir kitų priklausomybės formų <ul style="list-style-type: none">• SADM• Vidaus reikalų ministerija• Teisingumo ministerija• Sveikatos apsaugos ministerija
	Nusikalstamumo prevencijos <ul style="list-style-type: none">• SADM• Teisingumo ministerija• Vidaus reikalų ministerija

NACIONALINIAI STRATEGINIAI PLANAVIMO DOKUMENTAI

Jaunimo grupės problematika yra išskiriama visuose ilgos ir vidutinės trukmės Valstybės strateginiuose dokumentuose, parengtuose Valstybės pažangai siekti. Visos specifinės politikos srities strategijos privalo orientuotis į šiuos bendruosius dokumentus, tad svarbu apžvelgti juose keliamą jaunimo problematiką.

Lietuvos strateginių planavimo dokumentų gausoje hierarchiškai svarbiausią vietą užima valstybinė pažangos strategija [Lietuva2030](#). Pačioje strategijoje, deja, jaunimo sąvoka nėra varijuojanti. Žodis „jaunimas“ šioje strategijoje yra minimas tik keturis kartus: pabrėžiant jaunimo visuomeninio aktyvumo bei dalyvavimo bendruomenių veiklose trūkumą, jaunimo problemas minint kaip verslo socialinės atsakomybės subjektą, taip pat minima, kad rengiant Lietuva2030 programą buvo konsultuojamasi su jaunimo organizacijomis. Nepaisant šio fakto, [Lietuva2030 ataskaitoje už 2009-2014 metus](#) jaunimo sąvoka atsiranda ir kartojasi dažnai. Yra pabrėžiami Lietuvos pasiekimai mažinant jaunimo nedarbą ir didinant užimtumą, bet teigiama, kad Lietuvos švietimo sistemoje įgyjamos kompetencijos neatitinka darbo rinkos poreikių; vėlgi pabrėžiamas Lietuvos jaunimo pasyvumas ir neįsitraukimas į visuomenines, bendruomenių bei pilietines veiklas. Lietuva2030 yra ilgalaikiškiausias dabar galiojantis strateginis dokumentas, į kurį atsižvelgiant yra formuojamos kitos strateginės programos.

[2014-2020 metu Nacionalinės pažangos programoje](#) jaunimo sąvoka yra minima net 73 kartus. Šiame dokumente jaunimas yra išskirtas kaip atskira socialinė grupė bei ypatinga visuomenės dalis, į kurią nukreipiamos konkrečios veiklos. Ten išskiriamos kelios esminės Lietuvos jaunimui būdingos problemos: „vienas didžiausių ES jaunimo nedarbo lygis, palyginti mažos jaunimo turimų kvalifikacijų sąsajos su darbo rinkos poreikiais, santykinai didelis jaunimo mobilumas tiek iš mažesnių šalies miestelių, tiek iš pačios šalies, mažas verslumas ir kūrybiškumas, nepakankamos neformaliojo švietimo galimybės, menkas susidomėjimas gamtos ir technologijų mokslais, MTEP, menkas dalyvavimas vietos organizacijų ar savivaldos institucijų veikloje.“ Visos trys pagrindinės Nacionalinėje pažangos programoje nurodomos pokyčių kryptys (sumanios ekonomikos, sumanios visuomenės, sumanaus valdymo) atliepia jaunimo problematiką ir jos poreikius: numatomi tikslai mažinti jaunimo nedarbą, skatinti jaunimo pilietinį aktyvumą, verslumą, pakankamai finansuoti jaunimo veiklas, numatyti mokesťines lengvatas jaunimo integracijai į darbo rinką, didinti jaunimo išsilavinimo kokybę, formalaus ir neformalaus švietimo prieinamumą ir įvairovę.

[XVI Vyriausybės 2012-2016 metu programoje](#) jaunimo problematika taip pat yra patvirtinama bei įsipareigojama užtikrinti vykdomos jaunimo politikos tęstinumą, didinti jaunimo nedarbo prevenciją ir spręsti jaunimo integracijos į darbo rinką klausimus, skatinti jaunimo verslumą, plėtoti formaliojo ir neformaliojo švietimo sąsajas, užtikrinti jaunimo organizacijų finansavimą, jaunimo poreikius įgyvendinančių priemonių stebėseną. Ypatingas dėmesys programoje yra skiriamas mažiau galimybių turinčiam jaunimui, taip pat – regionuose gyvenančiam jaunimui bei jaunimo užimtumo problemoms spręsti. Taip pat šioje programoje yra įsipareigota sukurti ir įgyvendinti „pirmojo gyvenimo starto programą jauniems žmonėms, kuri apimtų sklandų jauno žmogaus perėjimą iš švietimo sistemos (prieinamas profesinis mokymas ir aukštasis mokslas) į savarankišką profesinę karjerą (lengvatinės paskolos, karjeros pradžios pagalba, pagalba įsigyjant pirmąjį būstą ar prieinamą socialinį būstą.)“

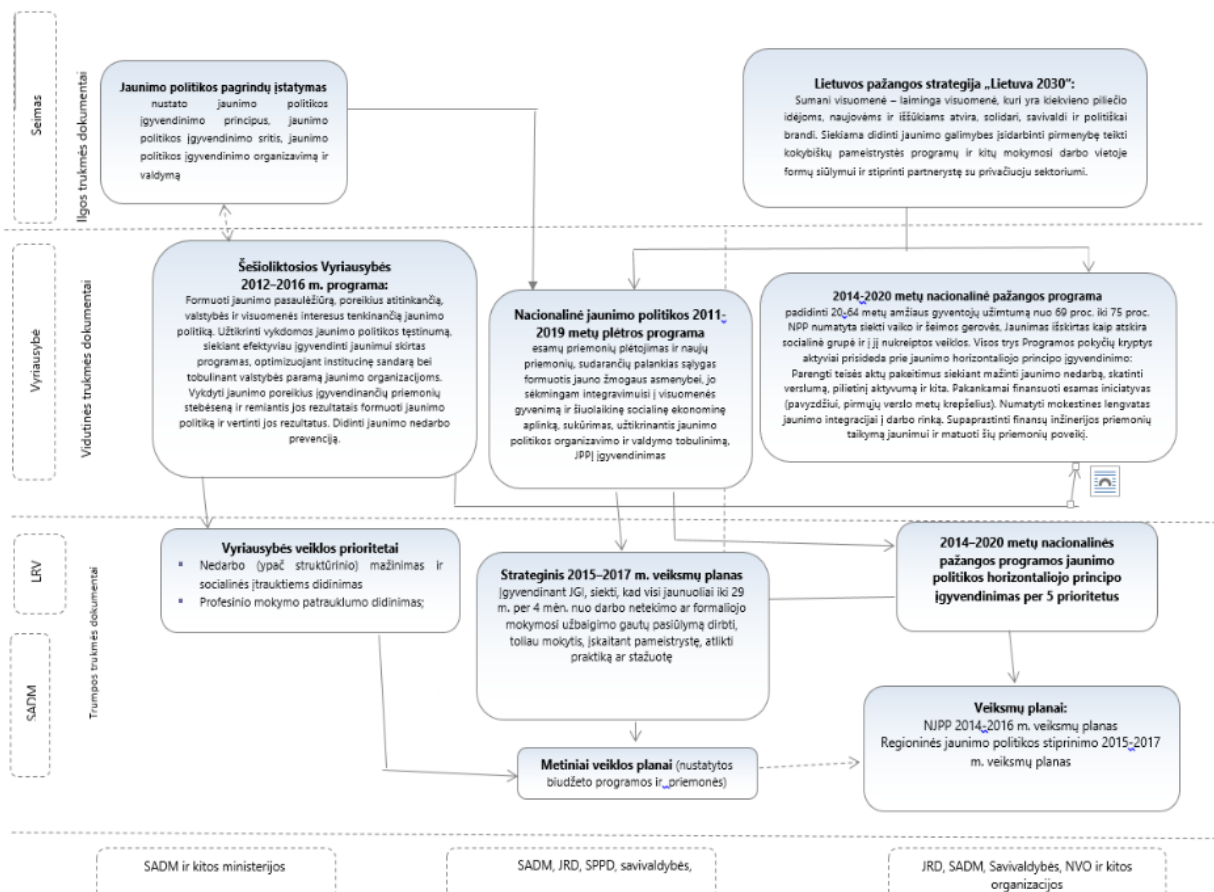
Apžvelgus pagrindinius Valstybės strateginius dokumentus, svarbu detalizuoti būtent jaunimo politikos kryptį nustatančias programas. 2010 metais buvo parengta [Nacionalinė jaunimo](#)

politikos plėtros 2011-2019 metų programa, sudaryta JPPĮ pagrindais, siekiant toliau plėtoti jaunimo politikos priemones, užtikrinti jaunimo politikos organizavimo ir valdymo tęstinumą ir tobulinimą. Šioje programoje yra išskiriami penki pagrindiniai su jaunimu susiję tikslai bei išskiriamos jiems įgyvendinti reikalingos priemonės. Tikslai:

1. užtikrinti įvairaus jaunimo poreikius atitinkančią socialinės apsaugos, švietimo ir sveikatos sistemų plėtrą
2. ugdyti sąmoningą, pilietišką, patriotišką, brandžią, kultūringą ir kūrybingą jauno žmogaus, gebančio būti aktyvia įvairialypės visuomenės dalimi, asmenybę
3. išplėtoti ir koordinuoti darbo su jaunimu sistemą ir užtikrinti jaunimo užimtumo infrastruktūros plėtrą
4. sudaryti palankias sąlygas nuosekliai ir kokybiškai jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų veiklai, siekiant aktyvesnio jaunimo (si)traukimo į organizuotą veiklą
5. užtikrinti žinybų ir sektorių bendradarbiavimą plėtojant darnią, faktais ir žiniomis grįstą jaunimo politiką

Įgyvendinant šią programą, kas kelerius metus yra sudarinėjami nacionalinės jaunimo politikos strateginiai veiklos planai. Šiuo metu galiojantis dokumentas yra **Nacionalinės jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programos įgyvendinimo 2014-2016 metų veiksmų planas**. Pagal aukščiau išvardintus penkis tikslus yra formuojamos užduotys bei nurodomos ministerijos ir kitos valstybinės institucijos, atsakingos už šių užduočių ir priemonių įgyvendinimą.

Šaltinis: Valstybinio audito ataskaita: Jaunimo politikos strateginis planavimas ir priemonių įgyvendinimas socialinės apsaugos ir darbo srityje

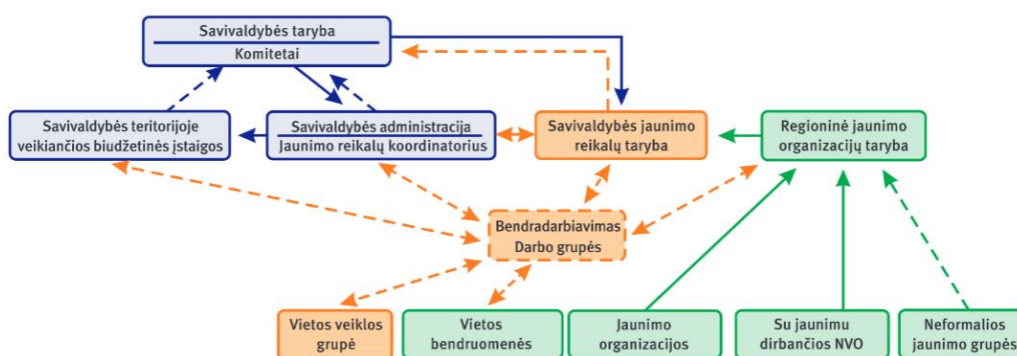
REGIONINIAI STRATEGINIAI PLANAVIMO DOKUMENTAI

Tuo tarpu regioniniu lygmeniu šiuo metu galiojantis dokumentas yra [Regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015-2017 metų veiksmų planas](#), su SADM patvirtintomis priemonėmis bei užduotimis. Kadangi daugumą jaunimo politikos priemonių bei užduočių tikslingiausia yra vykdyti vietos savivaldos lygmeniu, atsižvelgiant subsidiarumo principą, SADM priemonės yra rekomendacinio lygmens.

Regioninės jaunimo politikos stiprinimo veiksmų plane yra konkrečiai detalizuojamos užduotys ir priemonės, tačiau dėl savivaldybių autonomijos principo, jos gali rinktis, kokias priemones ir uždavinius įgyvendinti. 2015 metais savivaldybės turėjo rinktis keturias iš šešių nustatytų priemonių ir išsikelti tikslus savo nuožiūra. Savivaldybių teisė rinktis, kurias jaunimo politikos priemones įgyvendinti, iš vienos pusės yra galimybė pritaikyti labiausiai tinkančias priemones ir efektyviausiai spręsti vietos mastu egzistuojančias problemas. Kita vertus, toks savivaldybių pasirinkimas apsunkina nacionalinį jaunimo politikos koordinavimą, o vieningo jaunimo problematikos tyrimų nebuvimas apsunkina reikiamų priemonių pasiūlymą. Kai kurios savivaldybės yra pasitvirtinusios ir 2013-2018 metų jaunimo politikos gaires ir kryptingai siekia nusistatytų tikslų, tačiau šias gaires pasitvirtino mažiau nei pusė, t.y. 27 savivaldybės.

Be teisiškai reglamentuotos savivaldybių teisės rinktis jaunimo politikos priemones, jos taip pat turi laisvę taikyti papildomas priemones, programas, inicijuoti ar remti iniciatyvas, susijusias su jaunimu. Dažnu atveju savivaldybių deklaruota jaunimo politikai išleidžiama biudžeto dalis neatitinka realybės, kadangi į jaunimą orientuotos priemonės yra taikomos naudojant kitoms sritims skiriamą biudžetą: švietimo, kultūros, žemės ūkio ar kitose kategorijose.

REGIONINĖ JAUNIMO POLITIKOS INSTITUCINĖ SĄRANGA

Šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas

Kaip jau minėta anksčiau, JPPĮ yra reglamentuotas subsidiarumo principas, reiškiantis, kad jaunimo politika turi būti įgyvendinama tuo lygmeniu, kuriame veiksmai būtų efektyviausi. Dėl šios priežasties, regioninė jaunimo politika teisiškai įgauna didžiulę svarbą, kadangi būtent vietos savivaldos lygmeniu gali būti geriausiai suprantamos specifinės jaunimo problemos ir poreikiai bei pasirenkamos efektyviausios priemonės jiems spręsti. Savivaldybių jaunimo politiką formuoja ir įgyvendina savivaldybių institucijos, vadovaudamosi konkrečiose

savivaldybėse vyraujančia jaunimo problematika bei nacionalinėmis SADM teikiamomis rekomendacijomis.

Regioniniame lygmenyje už jaunimo politikos įgyvendinimą yra atsakingos visos šešiasdešimt (60) savivaldybių, kuriose dirba **savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriai (SJRK)**. Jie yra atsakingi už su jaunimu susijusio tinklo savivaldybėje kūrimą ir tarpinstitucinį bei tarpžinybinį bendradarbiavimą tarp savivaldybės, jaunimo, nevyriausybinų organizacijų, švietimo įstaigų ir verslo atstovų. SJRK teisiškai atsako Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, tiesiogiai bendradarbiauja su Jaunimo reikalų departamentu. Taip pat koordinatoriai planuoja ir įgyvendina savivaldybės pasirinktas jaunimo politikos priemones ir programas, skirtas jaunimui. Nors kiekviena savivaldybė turi po SJRK, o Kauno miesto savivaldybė turi net du, jų funkcijos yra tik rekomenduojamos. Savivaldybės gali interpretuoti ministerijos teikiamas rekomendacijas savaip ir iš dalies pakeisti SJRK funkcijas (pavyzdžiui, skirti tik dalį savo darbo laiko jaunimo reikalų koordinavimui, būti atskaitingais vieno iš savivaldybės skyrių vedėjui, o ne administracijos direktoriui, dirbti pagal darbo sutartį, o ne valstybės tarnyboje). Dėl šios priežasties, jaunimo politika regionuose yra įgyvendinama netolygiai.

Dalį SJRK vienija **Nacionalinė jaunimo reikalų koordinatorių asociacija (NJRKA)**, nors pastaraisiais metais ji pasidarė mažiau veikli, o didelė SJRK kaita susiduria su veiklos tęstinumo iššūkiu. Nors SJRK pareigybei finansuoti Valstybė skiria tikslines dotacijas (2015 m. kiekvienai savivaldybei buvo skirta nuo 11 981 iki 14 298 eurų tikslinės dotacijos lėšų.), tačiau ministerija neturi priemonių šios pareigybės atskaitingumui garantuoti ir užtikrinti, kad lėšos yra panaudojamos tikslingai.

JPPĮ nustatytas pariteto principas teigia, kad viešojo sektoriaus institucijos (Valstybės, savivaldybių institucijų ar įstaigų) ir jaunimo organizacijos turi būti atstovaujamos po lygiai. Todėl Lietuvoje taip pat veikia 59 **savivaldybių jaunimo reikalų tarybos (SJRT)**, kurių nuostatus tvirtina savivaldybės taryba. SJRT sudaroma pariteto principu iš savivaldybės institucijų ir įstaigų bei jaunimo organizacijų atstovų, taip užtikrinant jaunimo dalyvavimą sprendimų priėmimo. Vis dėlto, SJRT dažnai būna tik formalios, skirtos finansiniams reikalams aptarti, tačiau ne iš esmės analizuojant jaunimo problemas regionuose. SJRT veikia efektyviau tose savivaldybėse, kuriose būna registruotos ir aktyviai veikiančios **regioninių jaunimo organizacijų tarybos (RJOT)** – vadinamieji „apskritieji stalai“. 2016 m. yra 25 registruotos RJOT, iš kurių 14 finansuotų Valstybės lėšomis. Kitose 35 Lietuvos savivaldybėse, kur jos nėra užregistruotos, jaunimas dalyvauja SJRT veiklose kitais būdais deleguojant jaunimo atstovus dalyvauti posėdžiuose. RJOT „pagrindinis tikslas – vienyti Lietuvos Respublikos teritorijos administraciniame vienetė veikiančias jaunimo organizacijas ir joms atstovauti.“

Tiek SJRT, tiek RJOT vienas iš tikslų turėtų būti jaunimo ar jaunimo organizacijų įtraukimas į su jaunimu susijusių sprendimų priėmimo procesą. Į jaunimo veiklą ar jaunimui skirtų priemonių įgyvendinimą gali įsitraukti vietos bendruomenės, vietos veiklos grupės ar privatus asmenys.

Viena iš didžiausių problemų, susijusių su regionine jaunimo politika, žvelgiant iš nacionalinės perspektyvos, yra ta, kad pasirenkamos priemonės, jų įgyvendinimo būdai bei mastai skiriasi kiekvienoje savivaldybėje, todėl nacionalinis jaunimo politikos koordinavimas pasidaro sunkiai įmanomas. Savivaldybės tarpusavyje bendradarbiauja vangiai, todėl gerosiomis praktikomis ne visada yra dalijamasi, su JRD konsultuojasi ir aktyviai bendradarbiauja ne visos savivaldybės. Remiantis JPPĮ įvardintais bendravimo ir bendradarbiavimo principais, svarbu skatinti

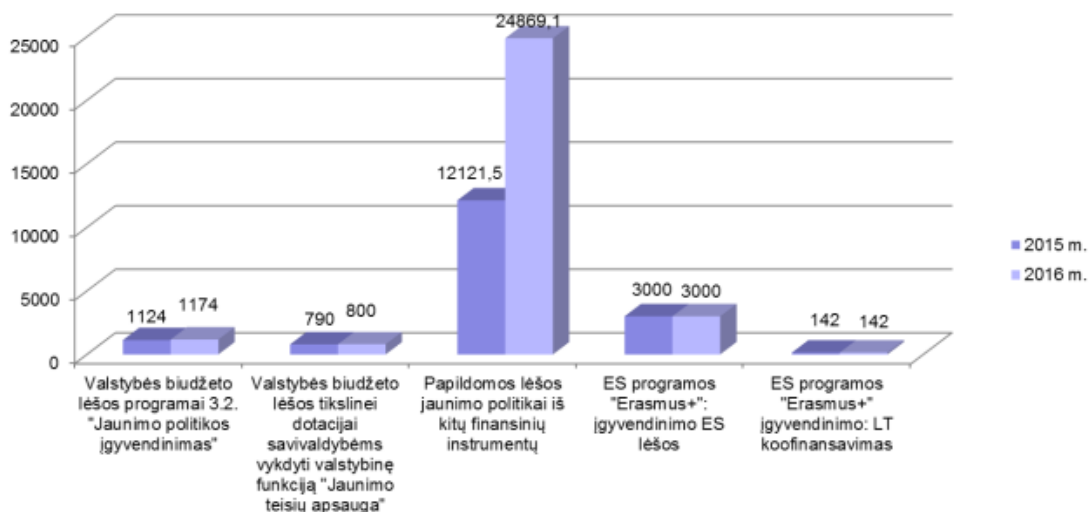
savivaldybes bendrauti ne tik su JRD koordinuojant jaunimo politikos įgyvendinimo veiklas, tačiau ir su kitomis panašaus dydžio ar specifikos savivaldybėmis, siekiant dalintis gerosiomis praktikomis ir patirtimis.

EUROPOS SĄJUNGOS STRATEGINIAI DOKUMENTAI

Nacionalinė jaunimo politikos 2011-2019 metų programa ir kiti į ją orientuoti jaunimo politikos dokumentai yra sudaryti atsižvelgiant į tarptautines strategijas, o konkrečiai į 2010-2018 m. [ES jaunimo politikos strategija](#), [Europos jaunimo pakta](#), [Europa 2020 strategija](#), Europos užimtumo strategiją (kuri yra Europa2020 dalis), [Europos Komisijos Jaunimo politikos baltosios knygos](#) nuostatas ir iš jų kylančias [Lietuvos Jaunimo politikos baltosios knygos](#) nuostatas.

FINANSAVIMAS

Remiantis Europos Komisijos duomenimis, nacionalinio biudžeto lėšų dalis, tenkanti jaunimui Lietuvoje, yra viena mažiausių Europos Sąjungoje. SADM jaunimo politikos įgyvendinimui skiria beveik du milijonus eurų, bet didžioji dalis finansavimo jaunimo politikai atkeliauja iš Europos Sąjungos lėšų, t.y. virš 28 milijonų eurų. Atsižvelgiant į ES prioritetus, 2016 m. 83 proc. lėšų yra nukreiptos tik į nedirbantį, nesimokantį ir mokymuose nedalyvaujantį jaunimą, kuris sudaro tik 6,3 proc. visos jaunimo grupės, nors jaunimo nedarbo lygis (16,3 proc.) mažėja ir yra geresnis už ES vidurkį (19,7 proc.). Toks prioritetas iškeltas atsižvelgiant į 2012-ųjų esamą užimtumo situaciją.

Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Jaunimo reikalų departamento internetinė svetainė

<http://www.jrd.lt/nacionaliniu-lygmeniu>; <http://www.jrd.lt/savivaldybese>

2015 metų Jaunimo problemų sprendimo planų įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenos analizė

<http://www.jrd.lt/uploads/2016%20tyrimai/JPSP%202016%20nacionalin%C4%97%20analiz%C4%97%20vie%C5%A1inimui.pdf>

Jaunimo ir jaunimo politikos apžvalga 2005-2014 m.

Dr. Mantas Bileišis, dr. Andrius Stasiukynas, Jonas Laniauskas, Ugnė Lasevičiūtė, Lietuvos statistikos departamentas

http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/2246109/2005_2014_Jaunimas.pdf

Valstybės audito ataskaita: Jaunimo politikos strateginis planavimas ir priemonių įgyvendinimas socialinės apsaugos ir darbo srityje

https://vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=21912

XVI Vyriausybės programa

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.439761>